

Darja Pavlič
V risu smrti

Brane Mozetič: PESMI ZA UMRLIMI SANJAMI

Cankarjeva založba, Ljubljana 1995

Sonet je pesniška oblika, v kateri se želi, sodeč po številnih zbirkah, ki so izšle v zadnjih letih, preskusiti vsak sodobni slovenski pesnik. Brane Mozetič ni izjema. Njegovi prvi soneti so bili objavljeni v zbirki *Modrina dotika* leta 1986. Bili so "pravilnejši" od teh, ki sestavljajo zbirko *Pesmi za umrlimi sanjami*, saj so poleg tradicionalne sheme (dve kvartini in dve tercini) spoštovali tudi pravilo o rimah. V Mozetičevem opusu bi zaman iskali druge tradicionalne pesniške oblike in tudi v tem pogledu je Mozetič precej podoben svojim pesniškim sodobnikom. Kar je v njegovi poeziji izjemnega, za nekatere celo šokantnega, je seveda njegova snov: nenehno, iz zbirke v zbirko, pesni o odnosu med dvema moškima.

Malo je pesniških tem, ki bi dandanes povzročale toliko pomislekov in predsodkov, kot jih še vedno homoerotična poezija. Odgovor na vprašanje, zakaj je tako, je lahko zelo preprost: bralcev, ki se ne strinjajo z ugotovitvijo, da so "vse ljubezni enake" (zbirka *Zaklinjanja*), homoerotična poezija ne more nagovoriti. Trditve, da so dobre tiste Mozetičeve pesmi, v katerih je homoerotika v ozadju, so zgolj sprenevedanje. Zamagljujejo dejstvo, da je bralcev, ki bi zmogli in predvsem hoteli prestopiti prag minimalne identifikacije, malo. Identifikacija, o kateri govorim, seveda ne pomeni (nujno) istospolne usmerjenosti. Spolne prakse so različne, nekatere so nam všeč, druge ne, toda ljubezen je ena sa-

ma. Za vstop v svet Mozetičeve poezije je to dovolj. Kdor vstopi, bo v njegovih pesmih zlahka odkril globljo plast, ki sega onstran upesnjevanja spolnega akta, celo onstran pesnjenja o ljubezni. V ozadju tiči negotovost slehernika današnjega časa, hrepenenje po nečem, kar bi nas presehalo in osmislilo. Z metaforo, ki ponazarja senzibilnost postindustrijskega sveta, je pesnik muko hrepenenja poimenoval "obsedenost dotakniti se holograma" (*Zaklinjanja*). Vsi vemo, da se podoba holograma prikaže samo, če ga opazujemo pod pravim zornim kotom. Če se mu približamo in se hočemo dotakniti podobe, bomo segli v prazno, otipamo lahko samo snov, nematerialnega bistva pa ne moremo zgrabiti ali si ga prisvojiti. Zato je na neuspeh obsojeno tudi vsako grebenje po telesu ljubimca.

Zbirka *Pesmi za umrlimi sanjami* obsega približno petdeset sonetov, ki so od tradicionalnega soneta obdržali samo shemo, zunanji skelet, kot je v sodobni poeziji najbolj v navadi. Mozetičevi soneti so nanizani v dolgo, nepretrgano zaporedje, brez kakršne koli notranje členitve zbirke, brez naslovov ali mednaslovov. Pripovedujejo eno samo dolgo zgodbo, za katero se zdi, da je logičen nasledek Mozetičevih prejšnjih pesniških zbirk. V njih se redno pojavlja lirski subjekt, ki v prvi osebi (ednine ali dvojine) spregovarja o nedoumljivi bivanjski grozi in strahu, ki ju ne more preseči niti bližina ljubljene bitja. Trenutki pozabe so redki in bežni, lirski subjekt v njih praviloma slutí, da so podobni smrti. "Hladna, smrtna, resna hrepenenjska muka" (*Modrina dotika*) se lahko pojavi celo sredi strastnega objema, ko se ljubimec ne odziva z enako mero strasti. Toda pravi, globlji vzrok te muke ostane neimenovan in nespoznan, nje-no ozadje je verjetno metafizične narave: "Ti, ki vse prineseš, in pozabo in ljubezen, kaj nam ne pustiš uživati, kar imamo, da kar naprej stegujemo roke po drugem, daljnem, nepoznanem ..." (*Zaklinjanja*) Hrepenenje po drugem, po novih doživetjih, po končnem odkritju skrivnosti bivanja, povzroča divji tempo tako v spolnem aktu kot v prelivanju verzov, ki pogosto sestavljajo eno samo dolgo poved. *Pesmi za umrlimi sanjami* se tako že na prvi pogled, po svoji vizualni podobi urejenosti verzov v pravilno pesniško obliko, razlikujejo od Mozetičevih prejšnjih zbirk. Ton zbirke je veliko bolj umirjen, podrejen je zgodbi, tako značilni za naš čas. O njej veliko pišejo tuji avtorji, predvsem prozaisti, med domačimi avtorji pa se je te teme doslej lotil samo Mozetič.

Zgodba *Pesmi za umrlimi sanjami* je v grobem naslednja: eden izmed ljubimcev – tisti, ki je predstavljen kot "ti" – je hudo bolan, najverjetneje ima aids. Ob njegovi bolezni je lirski "jaz" doživel precejšnjo spremembo – zaradi osredotočenosti na prijatelja in njegove muke pozablja na bivanjsko grozo, ki ga je prej ogrožala na vsakem koraku. Groza je postala bolj oprijemljiva in (morda) tudi bolj obvladljiva, zdaj je to strah pred smrtjo oziroma strah pred nebivanjem. "Misliš, da potem je konec, ali ni te strah, da bilo je vse zastonj?" se glasi ključno vprašanje. Zgodba o umiranju je dramaturško stopnjevana in napisana z veliko posluha za psihološke odtenke nekega odnosa. Umirajoči sprašuje, ali bo moral res umreti, njegov prijatelj nemi, doživlja muke poslavljanja, si želi, da bi tudi sam umrl ... Mozetičeva poezija ni bila še nikoli tako polna nežnih čustev in drobnih ljubkovanj. Kadar nastopita strast in naslada bolečine, je to v dokaz ljubezni in pripadnosti, golega hedonizma, ki je bil morda še značilen za nekatere pesmi iz prejšnjih zbirk, ni več. *Pesmi za umrlimi sanjami* izzvenijo v elegičnih tonih, smrt izbriše vsako dogajanje in čas se prividno ustavi. Toda umrli je še vedno navzoč, zdaj je on lirski "jaz", ki ljubemu pravi: "V kapljicah polzim po tebi, božam s krili, s šepetanji v dolgi noči stekam pod noge ti ..." Zgodba se tu (vsaj za zdaj) konča.

Pesmi za umrlimi sanjami seveda sodijo v predalček z nalepko ljubezenska, določneje, homoerotična poezija. Toda oznake zamolčijo marsikaj, v tem primeru med drugim Mozetičev čut za impresionistično podajanje trenutka. V nekaj skopih, eliptičnih stavkih zna pričarati podobo iz narave ali jutranji vrvež mesta, to je dodaten čar njegove tematsko vznemirljive poezije. Za Mozetiča seveda ni značilna samo globoka izpovedna nota v kombinaciji s homoerotičnimi motivi, ampak tudi jezikovna virtuoznost. Žal vse prevečkrat ostanemo samo pri govorjenju o njegovi snovi.